
مناسبات دولت و مردم از انقلاب مشروطه تا سقوط قاجاریه

(۱۳۲۴ - ۱۳۴۴ق / ۱۹۰۶ - ۱۹۲۵ م)

www.ketab.ir

مؤلفان:

مهدی ساجدی مهر

دکتر مرتضی دهقان نژاد

(استاد گروه تاریخ و عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان)

سرشناسه	ساجدی مهر، مهدی، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور	مناسبات دولت و مردم از انقلاب مشروطه تا سقوط قاجاریه (۱۳۲۴ - ۱۳۴۴ق/ ۱۹۰۶ - ۱۹۲۵م)/ مولفان مهدی ساجدی مهر، مرتضی دهقان نژاد.
مشخصات نشر	تهران: برتراندیشان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۲۰ص.
شابک	978-622-732901-8
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
موضوع	ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	Iran -- Politics and government -- 1779 - 1925
موضوع	ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	Iran -- History -- Qajars, 1779 - 1925
موضوع	ایران -- اوضاع اجتماعی -- ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	Social conditions -- 1779 - 1925 -- Iran
موضوع	ایران -- اوضاع اقتصادی -- ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	Economic conditions-- 1925 - 1779Iran--
موضوع	ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق.
موضوع	Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909
شناخته افزوده	دهقان نژاد، مرتضی، ۱۳۴۰-
رده بندی کنگره	DSR ۱۳۱۱
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۷۴
شماره کتابشناسی ملی	۷۳۰۷۵۵۶

مناسبات دولت و مردم از انقلاب مشروطه تا سقوط قاجاریه (۱۳۲۴ - ۱۳۴۴ق/ ۱۹۰۶ - ۱۹۲۵م)^۱

مؤلف: مهدی ساجدی مهر - دکتر مرتضی دهقان نژاد

ناشر: برتراندیشان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۲۹-۰۱-۸

ویراستاری: مژگان جوزی پور

صفحه آرایی: مهسا قربانی لیسار

طراح جلد: مژگان زندی فر

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: بهار ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

تهران - میدان انقلاب - کارگر جنوبی - شهیدای ژاندارمری پلاک ۱۱۷
تلفن: ۶۶۴۱۹۵۱۹ - ۰۹۳۶۲۰۵۹۶۰۰

۱ - این کتاب در اصل مستخرج از رساله دکتری آقای مهدی ساجدی مهر، دانشجوی رشته تاریخ ایران اسلامی می باشد که تحت مجوز نامه شماره ۹۹/۱۵۲ دانشگاه امفهان به چاپ رسیده است. کلیه حقوق این اثر به طور تمام و کمال متعلق به دانشگاه امفهان می باشد و هرگونه کپی برداری از این اثر (صوتی و تصویری) بدون اجازه دانشگاه امفهان ممنوع می باشد.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱

فصل اول: مفاهیم و مبانی

۱-۱- شرحی بر بحران‌های؛ از انقلاب مشروطه تا سقوط قاجاریه.....	۱۷
۲-۱- تعاریف مفهومی.....	۲۲
۱-۲-۱- جامعه‌شناسی تاریخی.....	۲۲
۱-۱-۲-۱- قاجار.....	۲۲
۲-۱-۲-۱- انقلاب مشروطه.....	۲۲
۳-۱-۲-۱- بحران.....	۲۳
۴-۱-۲-۱- امنیت.....	۲۳
۳-۱- مبانی بحران.....	۲۴
۱-۳-۱- منشأ بحران.....	۲۵
۲-۳-۱- مراحل بحران.....	۲۶
۳-۳-۱- ویژگی‌ها و اشتراکات بحران.....	۲۷
۴-۳-۱- مدیریت بحران.....	۲۹
۵-۳-۱- انواع بحران.....	۳۰
۴-۱- مروری بر نظریه‌های سیاسی و اجتماعی.....	۳۲
۱-۴-۱- نظریه برتران بدیع و پی‌یر بیرن بوم.....	۳۲
۲-۴-۱- نظریه پیری حکومت‌ها ابن خلدون.....	۳۴
۳-۴-۱- نظریه میگدال.....	۳۵
۴-۴-۱- نظریه فشار ساختاری اسملسر.....	۳۶
۵-۴-۱- نظریه ویلفردو پارتو.....	۳۸
۶-۴-۱- نظریه وبر در مورد مشروعیت.....	۳۹
۷-۴-۱- نظریه ویتفولگل (تضاد دولت و ملت).....	۴۱

فصل دوم: ساختار سیاسی و مناسبات دولت و مردم در دوره قاجار

۴۵	۱-۲- ساختار سیاسی دولت قاجار.....
۴۷	۱-۱-۲- پادشاه.....
۴۹	۲-۱-۲- شاهزادگان.....
۵۱	۳-۱-۲- دیوانیان.....
۵۴	۴-۱-۲- نخبگان.....
۵۵	۵-۱-۲- طبقه متوسط سنتی.....
۵۶	۶-۱-۲- روحانیت.....
۵۷	۷-۱-۲- کشاورزان، روستاییان و دهقانان.....
۵۹	۲-۲- عوامل پیونددهنده گروههای مختلف طبقه حاکمه در دوران قاجار.....
۶۰	۳-۲- بررسی رابطه دولت و ملت.....
۶۴	۴-۲- نقش ساختار و عاملیت در مناسبات دولت و مردم.....
۶۵	۵-۲- جایگاه مردم.....
۶۶	۶-۲- ساختار اجتماعی.....
۶۶	۷-۲- شخصیت و ترکیب نخبه: دایره بسته نخبگی.....
۶۷	۸-۲- بینش نسبت به قانون.....

فصل سوم: بحران‌های سیاسی و اجتماعی

۷۱	۱-۳- دیدگاه روشنفکران در ارتباط با بحران‌ها.....
۷۲	۲-۳- دیدگاه علما در ارتباط با بحران‌ها.....
۷۳	۳-۳- ریشه‌یابی بحران‌های سیاسی.....
۷۵	۴-۳- بحران‌های سیاسی از مشروطه تا سقوط قاجار.....
۸۰	۳-۴-۱- دوران محمد علی شاه.....
۸۰	۳-۴-۱-۱- واقعه توپخانه.....
۸۲	۳-۴-۱-۲- به توپ بستن مجلس.....
۸۶	۳-۴-۱-۳- دوران استبداد صغیر.....
۸۸	۳-۴-۱-۴- برکناری محمدعلی شاه.....
۹۲	۳-۴-۱-۵- بحران جانشینی در ساختار سیاسی عهد قاجار.....
۹۸	۳-۴-۲- جنبش‌های سیاسی- اجتماعی دوران احمدشاه قاجار.....

۹۸	 ۳-۴-۲-۱- جنگ جهانی اول
۱۰۲	 ۳-۴-۲-۲- قیام جنگل
۱۰۳	 ۳-۴-۲-۳- قیام خیابانی
۱۰۴	 ۳-۴-۲-۴- قیام لاهوتی
۱۰۴	 ۳-۴-۲-۵- قیام پسیان
۱۰۸	 ۳-۵-۰- بحران‌های اجتماعی (از مشروطه تا سقوط قاجار)
۱۱۰	 ۳-۵-۱- شکاف‌های قومی
۱۱۱	 ۳-۵-۲- شکاف‌های عقیدتی
۱۱۳	 ۳-۵-۳- شکاف‌های طبقاتی

فصل چهارم: بحران اقتصادی

۱۱۹	 مقدمه
۱۱۹	 ۴-۱- ساختار اقتصادی و موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران دوره قاجار
۱۲۵	 الف- موانع داخلی رشد سرمایه داری صنعتی
۱۲۵	 ب- موانع خارجی رشد سرمایه داری صنعتی
۱۲۶	 ۴-۲- اقتصاد ایران در دوران مشروطه
۱۲۷	 ۴-۳- موانع اقتصادی تداوم و پایداری نظام مشروطه در ایران
۱۲۸	 ۴-۴- زمینه‌های بحران اقتصادی در دوران مشروطه
۱۳۰	 ۴-۴-۱- کمپایی و گرانی دوره مظفرالدین شاه
۱۳۱	 ۴-۴-۲- گرانی در دوران محمد علی شاه
۱۳۳	 ۴-۴-۳- احتکار
۱۳۴	 ۴-۵-۰- دوران احمد شاه
۱۳۵	 ۴-۵-۱- بحران نان
۱۳۷	 ۴-۵-۲- پیامدهای اقتصادی ناشی از جنگ جهانی اول
۱۴۲	 ۴-۵-۱- قحطی بزرگ (۱۲۹۸-۱۲۹۶ ش/ ۱۹۱۹ - ۱۹۱۷ م)
۱۴۷	 ۱- دلایل قحطی
۱۴۷	 ۲- عوامل طبیعی
۱۴۹	 ۳- علل و عوامل اقتصادی
۱۵۱	 ۴- عوامل سیاسی مؤثر در قحطی

پیشگفتار

در حکومت قاجار، شاه در مرکز اصلی قدرت قرار داشت، و پیرامون آن عناصر وابسته به حکومت، از جمله حاکمان ایالات، دیوانیان و شاهزادگان قرار داشتند. حکم شاه لازم الاجرا بود و مخالفت با آن، مجازات سنگینی داشت. انقلاب مشروطه نقطه عطفی در تاریخ ایران بود، انقلابی که در پی یک قانون اساسی مدون برای مشروط کردن قدرت حاکمیت بود، اما محمدعلی شاه با اقداماتی در راستای شکست این انقلاب، مشروعیت خود را متزلزل و کشور را با بحران‌های سیاسی و اجتماعی مواجه کرد. از سوی دیگر بعد از انقلاب مشروطه، کشور به ویژه در زمان احمد شاه، و در سال‌های جنگ جهانی اول دچار بحران شدید اقتصادی گردید. بحران سیاسی‌های، اجتماعی و اقتصادی که بعد از انقلاب مشروطه اتفاق افتاد، پایه‌های این انقلاب را سست و در نهایت یکی از دلایل اصلی سقوط قاجاریه شد. بحران‌های دو دهه پایانی حکومت قاجار را می‌بایست برآمده از چند مسئله دانست: نخست عدم وجود یک سیستم واحد نظری در جهت تعریف صحیح روابط دولت و مردم که بتواند به صورت دقیق وظایف و حقوق هر یک از آنها مشخص نماید. رابطه دولت و مردم در دوران قاجار رابطه‌ای ضعیف بوده است که با تشدید بحران‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و بحران مشروعیت در زمان محمدعلی شاه و احمدشاه، رو به افول نهاد. در واقع این رابطه، رابطه‌ای ساده و بیشتر به گرفتن عایدات و مالیات از مردم ختم می‌شد. علاوه بر این، دولت در دوران بعد از انقلاب مشروطه درگیر منازعات بازیگران مختلف از جمله شاهزادگان، روسای قبایل و ایالات، رهبران مذهبی، تجار و بازرگانان و اشراف زمیندار بر سر چگونگی سازماندهی حیات اجتماعی و در اختیار گرفتن کنترل اجتماعی بودند. هر یک از آنان بخشی از کنترل اجتماعی را در اختیار خود دارند و در برابر سیاست‌های نوگرایانه‌ی معدود نخبگان اصلاح طلب مقاومت می‌کنند. جامعه‌ای که در آن هر چند اقتدار دست یک قدرت می‌باشد اما اعمال آن چند پاره، متفرق و پراکنده است، به عبارتی جامعه‌ای قدرتمند در برابر دولتی ضعیف مقاومت می‌کند. پیامد چنین ساختاری در هم تنیده شدن بحران‌های سیاسی و اجتماعی می‌باشد. تداوم کشمکش‌ها، عدم انسجام سیاسی گروه‌های مختلف، خطر مداخله بیگانگان و از دست رفتن تمامیت ارضی کشور و عدم توانایی دولت قاجار در مدیریت سریع، به موقع و حداکثری بحران‌ها منجر به این شد که اکثریت گروه‌ها و نیروهای اجتماعی به تمرکز قدرت گرایش یافتند. از این رو، ائتلاف اکثر نیروهای اجتماعی در ایجاد یک دولت مقتدر، زمینه سقوط قاجاریه و به قدرت رسیدن رضاخان را فراهم کرد.